

УДК 339.5:338.24(477)

DOI: 10.60022/2(3)-11S

Швець Федір Дмитрович

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри менеджменту та публічного врядування

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

Shvets Fedir

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Management and Public Administration

National University of Water and Environmental Engineering, Ukraine

ORCID: 0000-0001-9163-142X

Василів Володимир Богданович

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

Vasyliv Volodymyr

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Computer Technology and Economic Cybernetics

National University of Water and Environmental Engineering, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4152-3345

Зошук Віталій Олегович

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності

Національний університет водного господарства та природокористування, Україна

Zoshchuk Vitalii

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Occupational Safety and Health

National University of Water and Environmental Engineering, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7572-4677

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. Для України, що перебуває в стані війни, критично важливим є удосконалення регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) промислового виробництва. Існуючі підходи досі не забезпечують цілісного вирішення накопичених проблем, що потребує системного та методологічно обґрунтованого прийняття рішень.

Запропонована в статті методологія базується на системно-синергетичному підході, який зосереджується на взаємозв'язку регуляторів та їх вплив на соціально-економічні інтереси держави й промислових підприємств, прогнозуванні наслідків та нейтралізації суперечностей. Вона охоплює чотири ключові етапи: діагностичний аналіз (системний аудит та синергетична діагностика з виявленням біфуркацій та атракторів), визначення цілей та стратегічне планування (формування стратегічного бачення, розробка синергетичних завдань та ситуативне планування), імплементація та управління синергетичними процесами (розробка гнучкого законодавства, стимулювання кластерної політики, інновацій та управління ризиками), а також моніторинг та оцінка (розробка традиційних та синергетичних індикаторів успішності, постійний моніторинг та коригування). Такий підхід дозволяє забезпечити не лише ефективність, а й резильєнтність та саморозвиток системи ЗЕД, генеруючи синергетичні ефекти через узгодження цілей держави і бізнесу, розвиток конкурентоспроможності та взаємодію з суспільством, що створює міцну основу для відновлення економіки України та її інтеграцію її у світову економічну систему.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, методологія, удосконалення, системно-синергетичний підхід, регулювання.

METHODOLOGICAL BASIS FOR REGULATING FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

Abstract. *The pressing necessity to enhance the regulatory oversight of foreign economic activity (FEA) in the domain of industrial production is particularly pronounced in the context of Ukraine's ongoing armed conflict, as prevailing methodologies are inadequate in delivering a comprehensive resolution to the prevailing challenges. The effective regulation of such systems necessitates not only an augmentation in the number of regulatory bodies, but also a systematic understanding of their interconnection and the capacity to predict consequences, with a view to neutralising the contradictions between socio-economic and socio-political interests.*

The methodology proposed in the article is based on a system-synergistic approach that transforms the system of foreign economic activity of industrial enterprises, rendering it more adaptive, sustainable and capable of generating new, emergent properties and synergistic effects. The structure of the programme is divided into four distinct stages. The diagnostic stage involves a detailed analysis of the current foreign economic activity system, including a system audit (identification of key actors, analysis of flows, identification of problems) and synergistic diagnostics (analysis of nonlinear dependencies, identification of bifurcation points, assessment of synergistic effects, identification of attractors and analysis of system resilience). The stage of goal setting and strategic planning includes the formation of a strategic vision of an improved foreign economic activity (transition to a self-organised architecture), the development of synergistic tasks (increasing competitiveness, diversifying markets, forming new innovative alliances) and situational planning with due regard for bifurcations (development of development scenarios). The stage of implementation and management of synergistic processes covers the development and implementation of flexible regulatory and institutional instruments (legislative updates, cluster policy, innovation platforms), stimulation of emergent properties and innovations (R&D, digital transformation, human capital development), as well as risk management and adaptation (monitoring of 'bifurcation points', rapid response, diversification).

The methodology presented has the potential to contribute to the formation of a resilient and self-developing foreign economic activity system that is able to adapt to the changing global environment, generate new opportunities for sustainable development, align the goals of the state and business, develop the competitiveness of enterprises and the interaction of the state with society. This is of particular importance for the recovery of Ukraine.

Keywords: *foreign economic activity, methodology, improvement, system-synergistic approach, regulation.*

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) нашої держави вже тривалий час перебуває в стані глибокої кризи, спричиненої пандемією COVID-19, повномасштабною агресією РФ, а також неефективним державним регулюванням. Це призвело до дисбалансу економіки, політичної та соціальної напруженості, асиметрії в розвитку регіонів, що підкреслює гостру потребу в інноваційних підходах до регулювання ЗЕД промислового виробництва.

В таких умовах, знання методології, теорії, техніки, методів і організації науково-дослідної діяльності є надзвичайно важливим, адже саме ці інструменти дозволяють відповідним науковцям та практикам в умовах нестабільності належним чином систематизувати й впорядкувати отримані знання про досліджуваний об'єкт, більш точно встановлювати закономірності, тенденції та ключові проблеми, напрями їх вирішення тощо. Проте, наявність значної кількості невирішених проблем у сфері ЗЕД промислового виробництва свідчить про недосконалість методологічних основ їх впорядкування та вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в удосконалення методології дослідження регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств як системи заходів присвячені праці таких науковців, як Акименко О. Ю. [1, 2], Кашперська А. І., Яцюк О. В. [3], Остапенко, В. М., Шевченко, Д. О. [4], Заблоцька Р. О. [5], Грабчук І. Ф., Лавренюк Д. В. [6], Ткаченко О. А., Коптева Г. М. [7], Легеза Є. О. [8], Єфімова Г. В., Побережець О. О. [9], Лахай К. В., Шкурят М. Є. [10] та ін.

Констатуючи вагомий науковий та практичний результати досліджень згаданих авторів, варто зазначити, що певне коло питань методологічного характеру залишається недостатньо дослідженим.

Мета статті полягає в розробці методології ефективного регулювання ЗЕД промислового

виробництва, здатної нівелювати проблеми, що пов'язані із нестабільністю в зазначеній сфері через війну та для посилення позицій вітчизняних товаровиробників на міжнародних ринках і створення умов для сталого та стабільного економічного розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що виявлені проблеми переважно пов'язані з специфічними принципами, конкретними інструментами та напрямками удосконалення регулювання ЗЕД промислового виробництва і є предметом аналізу та обговорення науковців, проте цілісного та системного бачення вирішення таких проблем ще не запропоновано.

Ефективне використання інструментів регулювання ЗЕД промислового виробництва має бути зосереджене не лише на кількості регуляторів, що використовуються, а насамперед – визначенням їх взаємозв'язку та впливу на соціально-економічні інтереси держави й суб'єктів промислового виробництва, прогнозування наслідків використання державних регуляторів та нейтралізації суперечностей соціально-економічних і суспільно-політичних інтересів.

Системність підходу до вирішення проблем ЗЕД промислових підприємств має забезпечуватись поєднанням концептуально-теоретичної бази ЗЕД та об'єктивно зумовленої методологічної конфігурації.

Грунтуючись на аналізі теоретичних підходів вітчизняних науковців [1, с. 126] можна сформулювати наступну структуру методології регулювання ЗЕД промислового виробництва:

- визначення мети та завдань;
- встановлення об'єкту, предмету та суб'єктів ЗЕД;
- визначення методології для вирішення кожної проблеми: загально наукової (загальні принципи та методи дослідження), конкретно наукової (конкретні методи досліджень в окремих сферах) та спеціальної (спеціальні методи та прийоми при конкретних дослідженнях і вирішенні задач);
- розробка методики регулювання ЗЕД промислового виробництва.

Дослідження проблем регулювання ЗЕД доводить, що даний процес є динамічним, перебуває на етапі постійного удосконалення, проведення організації та реорганізації, творчого пошуку напрямів розвитку відповідних систем управління ЗЕД і певних її складових.

Складність регулювання системи ЗЕД промислового виробництва значною мірою пов'язана із великою кількістю складових її елементів, насамперед різноманітних методів та інструментів, а також дієвих засобів державного регулювання, що перебувають у постійному динамічному русі й розвитку [3, с. 41]. Оптимальне їх поєднання безпосередньо потребує врахування обставин, що виникають, різних чинників, тенденцій, наявних закономірностей. Таким чином, встановлюється відповідність національного регулювання ЗЕД встановленим завданням державної стратегії та імплементація до системи світових господарських відносин. В таких умовах є актуальною впорядкованість складових компонентів системи регулювання ЗЕД промислового виробництва на методологічному рівні.

Логічність та методологічну орієнтованість для проведення системного аналізу регулювання ЗЕД промислового виробництва в загальному вигляді можна представити наступними етапами:

- класифікація та систематизація методів регулювання ЗЕД;
- інтерпретація системи зовнішньоекономічних відносин;
- вибір форм та способів дослідження системи регулювання ЗЕД;
- застосування методики системного аналізу при формуванні зовнішньоекономічної політики держави.

Формування системи регулювання ЗЕД, на наш погляд, доцільно провести за методологічними завданнями і напрямками їх врегулювання, які дають можливість конкретно сформулювати шляхи удосконалення діяльності ЗЕД промислового виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до формування ефективної системи регулювання ЗЕД промислового виробництва

Базові складові формування ефективної системи регулювання ЗЕД промислового виробництва	
Методологічне завдання	Шляхи вирішення
Визначення цілей та розміщення їх в ієрархічній послідовності	Розробка концептуальних положень та стратегії формування ЗЕД промислового виробництва
Визначення інструментів (методів, методик) необхідних для досягнення поставлених цілей	Дослідження стану реалізації ЗЕД та встановлення відповідних управлінських заходів
Коригування цілей з врахуванням синергетичного ефекту	Визначення можливостей підвищення ефективності системного застосування інструментів регулювання ЗЕД

Продовження таблиці 1

Визначення мотиваційних інструментів досягнення цілей	Дослідження можливостей досягнення балансу інтересів суб'єктів ЗЕД та визначення оптимальних інструментів стимулювання необхідних змін
Забезпечення інформаційного відображення процесу досягнення цілей та оцінки результатів	Визначення інституційно-технологічних інструментів забезпечення ефективності прийняття відповідних управлінських рішень при формуванні системи регулювання ЗЕД

Джерело: складено авторами на основі [2]

На основі проведених досліджень процесів регулювання ЗЕД можна зробити наступний висновок, що на сучасному етапі в Україні процеси регулювання ЗЕД промислового виробництва є відкритими, нелінійними та проблемними з можливістю диверсифікації, вимагають значних зусиль при незначних результатах.

Завдяки належним синергетичним зв'язкам, що лежать в основі мети й завдань регулювання ЗЕД промислового виробництва, системний підхід забезпечує перехід до ефективного програмування, вимагаючи підтримання контрольованого стану регулювання та застосування методологій, які спрощують вибір оптимальних рішень.

Удосконалення методології ЗЕД в контексті системно-синергетичного підходу полягає не просто в покращенні окремих елементів, а у трансформації всієї системи ЗЕД таким чином, щоб вона стала більш адаптивною, стійкою та здатною генерувати нові, емерджентні властивості та синергетичні ефекти. Особливо актуальною така методологія є для України, яка на даний час перебуває в стані війни та потребує відновлення і інтеграції у світову економіку. В загальному, методологію удосконалення ЗЕД можна представити як сукупність певних етапів на кожному з яких досліджуються певні завдання та їх складові:

1. Діагностичний етап – передбачає детальний аналіз поточної системи ЗЕД.

1.1. Системний аудит поточної ЗЕД передбачає ідентифікацію ключових суб'єктів ЗЕД та їх взаємодію: уряд, НБУ, бізнес (експортери, імпортери, логістичні компанії), фінансові установи, інноваційні центри, міжнародні партнери; аналіз основних товарних, фінансових, інвестиційних та технологічних потоків; визначення основних проблем та вузьких місць: виявлення існуючих «дисфункцій» системи (логістичні обмеження, доступ до фінансування, бюрократія, недостатня диверсифікація ринків, слабкі інноваційні зв'язки і ін.); оцінку впливу зовнішнього середовища: аналіз геополітичних, економічних, технологічних факторів та їх вплив на ЗЕД України.

1.2. Діагностика на основі синергетичного підходу передбачає аналіз нелінійних залежностей та «ефектів метелика»: виявлення факторів, незначні зміни в яких можуть мати непропорційно великий вплив на всю систему ЗЕД (зміна митних процедур або курсу валют, що різко впливає на конкурентоспроможність і ін.); ідентифікацію точок біфуркації: визначення потенційних «критичних» моментів, коли система ЗЕД може перейти до нового, якісно іншого стану (різка зміна основних торговельних партнерів, інтеграція в ЄС, значний притік інвестицій і ін.); оцінку існуючих синергетичних ефектів: виявлення вже працюючих позитивних взаємодій між елементами ЗЕД (успішні кластери, інноваційні екосистеми і ін.); виявлення «атракторів»: визначення домінуючих (іноді небажаних) тенденцій або станів, до яких тяжіє система ЗЕД (сировинна орієнтація експорту, залежність від окремих ринків і ін.); аналіз резильєнтності (стійкості) системи: оцінку здатності ЗЕД витримувати різного роду труднощі та швидко відновлюватися після криз, враховуючи повномасштабну війну).

2. Етап визначення цілей та стратегічного планування.

2.1. Формування стратегічного бачення удосконаленої ЗЕД полягає в переході до нової «самоорганізованої» архітектури ЗЕД: розробки бажаного стану, де ЗЕД є гнучкою, інноваційною та конкурентоспроможною; у визначенні цільових аттракторів: спрямуванні системи до бажаних стійких станів (високотехнологічний експорт, залучення прямих іноземних інвестицій у переробну промисловість і ін.).

2.2. Розробка цілей та завдань удосконалення ЗЕД передбачає визначення стратегічних цілей (зростання конкурентоспроможності, диверсифікація ринків та товарної структури, підвищення інвестиційної привабливості і ін.); розробку синергетичних завдань (створення умов для посилення взаємодії між суб'єктами ЗЕД, формування нових інноваційних альянсів, стимулювання емерджентних ефектів, побудова «самозмичуючих» механізмів розвитку).

2.3. Ситуативне планування з урахуванням біфуркацій передбачає розробку декількох сценаріїв

розвитку ЗЕД: оптимістичний (швидка інтеграція в ЄС, значний притік інвестицій і ін.), реалістичний (поступове відновлення), песимістичний (зберігаються існуючі виклики); визначення «точок впливу» та «тригерів»: факторів, які можуть спрямувати систему ЗЕД за певним сценарієм, та інструментів впливу на ці фактори.

3. Етап імплементації та управління синергетичними процесами.

3.1. Розробка та впровадження регуляторних та інституційних інструментів передбачає створення гнучкого та адаптивного законодавства (оновлену нормативну базу, що заохочує інновації, співпрацю та швидку адаптацію до змін і ін.); стимулювання кластерної політики (заохочення створення та розвитку промислових, інноваційних та експортних кластерів, де взаємодія між учасниками генерує синергію (агропромислові, ІТ, енергетичні кластери і ін.); створення інноваційних платформ та мереж (онлайн-платформ та фізичних просторів для співпраці між бізнесом, наукою, урядом); підтримка спільних проєктів (заохочення колаборації між українськими та міжнародними компаніями для виходу на нові ринки або розробки нових продуктів).

3.2. Стимулювання емерджентних властивостей та інновацій передбачає розробку програм підтримки НДДКР (інвестиції у дослідження та розробки, що можуть призвести до появи якісно нових товарів та послуг для експорту); заохочення цифрової трансформації ЗЕД (впровадження електронних сервісів, платформ для B2B взаємодії, блокчейн-технології для транскордонних операцій); розвиток «людського капіталу» (програми навчання та перекваліфікації для фахівців ЗЕД, з акцентом на нові технології та міжнародні стандарти).

3.3. Управління ризиками та адаптація передбачає моніторинг «точок біфуркації» (постійний контроль за ключовими індикаторами, що можуть сигналізувати про наближення кризових або переломних моментів); розробку механізмів швидкого реагування (плани дій на випадок непередбачених зовнішніх викликів (зміна торговельних політик партнерів, нові санкції, глобальні кризи і ін.); диверсифікацію (зменшення залежності від окремих ринків, постачальників, транспортних шляхів для підвищення стійкості системи); постійне навчання та «зворотний зв'язок» (систематичний аналіз результатів впроваджених заходів та їх коригування на основі отриманих даних).

4. Моніторинг і оцінка вимірювання синергії та ефективності.

4.1. Розробка системи індикаторів успішності передбачає традиційні показники ЗЕД (обсяги експорту/імпорту, сальдо торговельного балансу, динаміка ПП); синергетичні індикатори:

- кількість та якість створених кластерів, альянсів;
- індекс інноваційної активності в експортно-орієнтованих галузях;
- рівень диверсифікації ринків та продукції;
- індекс взаємодії між державним сектором, бізнесом та наукою у ЗЕД;
- «швидкість адаптації» до зовнішніх змін;
- кількість успішних кейсів.

4.2. Моніторинг динаміки системи ЗЕД передбачає постійний збір та аналіз даних для відстеження змін у системі ЗЕД та виявлення нових синергетичних ефектів або загроз.

4.3. Регулярна оцінка та коригування передбачають періодичний перегляд стратегії та тактики удосконалення ЗЕД на основі отриманих результатів, зворотного зв'язку та зміни зовнішнього середовища.

Запропонована нами методологія, враховуючи поточну ситуацію в Україні, акцентує увагу на формуванні не просто ефективної, а резильєнтної та саморозвиваючої системи ЗЕД, яка здатна адаптуватися до мінливого глобального середовища та генерувати нові можливості для сталого розвитку.

Висновки. Отже, у ході дослідження нами було встановлено, що системно-синергетичний підхід є найбільш конструктивним для удосконалення регулювання ЗЕД промислового виробництва, оскільки він не лише виявляє закономірності його функціонування та розвитку, а й сприяє розробці дієвої методики прийняття рішень на основі злагодженої динамічної взаємодії факторів, що вимагає залучення експертних знань та різноманітних методів дослідження для системного аналізу та оцінки синергетичного ефекту. Також методологія системно-синергетичного підходу до регулювання ЗЕД промислового виробництва генерує ключові види синергії – узгодження цілей держави й бізнесу, розвиток конкурентоспроможності підприємств та взаємодію держави з суспільством, – що оптимізує використання ресурсів і створює загальний синергетичний ефект.

Література

1. Акименко О. Ю. Принципи реалізації організаційно-економічного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. *Економічний простір*. 2020. № 158. С. 122-128.
2. Акименко О. Ю. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва: теорія, методологія, практика : монографія. Чернівці : Національний університет «Чернігівська політехніка», 2021. 398 с.
3. Кашперська А. І., Яцюк О. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: сучасні виклики та перспективи розвитку. *Бізнес Інформ*. 2024. № 5. С. 32-42. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001496926>. (дата звернення 02.06.2025).
4. Остапенко, В. М., Шевченко, Д. О. Основні тенденції регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Молодіжна наука заради миру та розвитку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 9-11 листопада 2022 р. Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2022. 656 с. С. 519-522.
5. Заблоцька Р. О. Глобальні ланцюги в міжнародній торгівлі послугами. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Збірник наукових праць. Випуск 159 (спецвипуск). Ч.1 К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2024. 163 с. С. 20-22.
6. Грабчук І. Ф., Лавренюк Д. В. Зовнішньо-економічна діяльність підприємства. *Економіка та підприємництво в умовах сучасних викликів* : матеріали збірника II Всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Житомир, 01 лютого 2024 р. Поліський національний університет, 2024. 540 с. С.43-47.
7. Ткаченко О. А., Коптева Г. М. Аутсорсинг у зовнішньоекономічній діяльності підприємства. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків: Держ. біотехнологічний ун-т., 2023. 344 с. С. 322-325. URL: <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi>. (дата звернення: 05.06.2025).
8. Легеза Є. О. Особливості митного міжнародного співробітництва між Україною та Європейським Союзом. *Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : у 3 т. Том 3. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2023. 394 с. С. 49-50.
9. Єфімова Г. В., Побережець О. О. Зовнішньоекономічна діяльність України в умовах воєнного стану. *Economic Synergy*. 2024. № 2 (12). С. 63-84. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-5> (дата звернення: 05.06.2025).
10. Лахай К. В., Шкурят М. Є. Розвиток міжнародних економічних відносин в Україні під час повномасштабної війни. *Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти*: матеріали XII Міжнар. науково-практ. конф., 29-30 травня 2024 року. Львів : Львівський науковий форум, 2024. С. 55-58. URL: <http://lviv-forum.inf.ua/save/2024/29-30.05/Збірник.pdf#page=56>. (дата звернення: 05.06.2025).

References

1. Akymenko O. Yu. (2020) Pryntsypy realizatsii orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu rehuliuvannia zovnishnoekonomichnoi diialnosti promyslovoho vyrobnytstva. *Ekonomichnyi prostir*. № 158. S. 122-128.
2. Akymenko O. Yu. (2021) Rehuliuvannia zovnishnoekonomichnoi diialnosti promyslovoho vyrobnytstva: teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia. Chernihiv : Natsionalnyi universytet «Chernihivska politekhnikha», 398 s.
3. Kashperska A. I., Yatsiuk O. V. (2024) Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriumstv: suchasni vyklyky ta perspektyvy rozvytku. *Biznes Inform*. № 5. S. 32-42. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001496926>. (data zvernennia 02.06.2025).
4. Ostapenko, V.M., Shevchenko, D.O. (2022) Osnovnitendentsiirehuliuvanniazovnishnoekonomichnoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu. *Molodizhna nauka zarady myru ta rozvytku* : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Chernivtsi, 9-11 lystopada. Chernivets. nats. un-t. im. Yu. Fedkovycha, 2022. 656 s. S. 519-522.
5. Zablotska R. O. (2024) Hlobalni lantsiuhy v mizhnarodnii torhivli posluhamy. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 159 (spetsvypusk). Ch.1 K. : Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. 163 s. S. 20-22.
6. Hrabchuk I. F., Lavreniuk D. V. (2024) Zovnishno-ekonomichna diialnist pidpriumstva. *Ekonomika ta pidpriumnytstvo v umovakh suchasnykh vyklykiv* : materialy zbirnyka II Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf.

m. Zhytomyr, 01 liutoho 2024 r. Poliskyi natsionalnyi universytet, 2024. 540 s. S.43-47.

7. Tkachenko O. A., Koptieva H. M. (2023) *Autsorsynh u zovnishnoekonomichnii diialnosti pidpriemstva. Mekhanizmy zabezpechennia staloho rozvytku ekonomiky: problemy, perspektyvy, mizhnarodnyi dosvid* : materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. Kharkiv: Derzh. biotekhnolohichniy un-t., 344 s. S. 322-325. URL: <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi>. (data zvernennia: 05.06.2025).

8. Leheza Ye.O. (2023) Osoblyvosti mytnoho mizhnarodnoho spivrobitnytstva mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom. *Ekonomiko-pravovi ta upravlinsko-tekhnologichni vymiry sohodennia: molodizhnyi pohliad* : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. : u 3 t. Tom 3. Dnipro : Universytet mytnoi spravy ta finansiv. 394 s. S. 49-50.

9. Iefimova H. V., Poberezhets O. O. (2024) Zovnishnoekonomichna diialnist Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. *Economic Synergy*. № 2 (12). S. 63-84. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-5> (data zvernennia: 05.06.2025).

10. Lakhai K. V., Shkurat M. Ye. (2024) Rozvytok mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v Ukraini pid chas povnomasshtabnoi viiny. Kontseptualni shliakhy rozvytku nauky ta osvity: materialy KhII Mizhnar. naukovoprakt. konf., 29-30 travnia 2024 roku. Lviv : Lvivskyi naukovyi forum, S. 55-58. URL: <http://lviv-forum.inf.ua/save/2024/29-30.05/Zbirnyk.pdf#page=56>. (data zvernennia: 05.06.2025).